

ERMENİSTAN CUMHURİYETİ'NİN ETNİK YAPISI

(ETHNIC COMPOSITION OF THE REPUBLIC OF ARMENIA)

Dr. Hatem CABBARLI* |

Öz: *Bu makale günümüz Ermenistan Cumhuriyetinin etnik yapısını irdelemektedir. Makale Ermenistan'ın çeşitli etnik gruplarıyla ilgili olarak özetle nüfus, tarih, dernek yapılanması ve yaşadıkları sıkıntılar hakkında bilgi vermektedir. Ermenistan'da çeşitli değişik etnik gruplar yaşasa da, Ermenistan geçmişte azınlıklara uygulanan politikalar sonucunda esasen kesinkes etnik Ermenilerin baskın olduğu, diğer etnik grupların ancak toplam nüfusun %3'üne denk geldiği homojen bir yapıya sahiptir. Bu sebeple Ermenistan açısından etnik azınlık sorunu mevcut değildir. Ermenistan mazeretler öne sürerek etnik grupların sıkıntılarını gidermek adına yeterli adımlarla atmamaktadır. Bu sebeple bahsi geçen etnik grupların zaman içerisinde nüfusun daha da az bir oranı tekabül etmeleri bir olasılıktır.*

Anahtar kelimeler: *Ermenistan, etnik yapı, azınlıklar, azınlık dernekleri*

Abstract: *This article analyzes the ethnic composition of the modern-day Republic of Armenia. It briefly gives information on the population, history, association formation and the problems experienced by the various ethnic groups in Armenia. Although various ethnic groups live in Armenia, past policies towards minorities enacted by Armenia have caused it to gain a homogenous ethnic composition in which ethnic Armenians are an undisputable majority and in which other ethnic groups amount to no more than 3% of the total population. In this respect, Armenia has no ethnic minority problem. Citing certain excuses, Armenia fails to enacts necessary measures to address the problems experienced by the ethnic groups. As such, it is possible that in time, the aforementioned ethnic groups will come to represent an even smaller percentage of the total population of Armenia.*

Keywords: *Armenia, ethnic composition, minorities, minority associations*

* **Dr. Hatem CABBARLI** – Avrasya Güvenlik ve Strateji Araştırmalar Merkezi Başkanı
1997 yılında Bakü Devlet Üniversitesinden mezun olmuştur. 2001 yılında Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesinden yüksek lisans derecesini ve 2008 yılında Gazi Üniversitesinden doktora derecesini almıştır. Halen Avrasya Güvenlik ve Strateji Araştırmalar Merkezi Başkanlığını yürütmekte olan Hatem Cabbarlı Ermeni Sorunu üzerine çok sayıda eser yayınlamış ve yayınlamaya devam etmektedir.

GİRİŞ

Güney Kafkasya’da en homojen olan millet Ermenilerdir. Azerbaycan ve Gürcistan’ın etnik yapısına baktığımızda ise çok sayıda etnik grupların yaşadığını görmekteyiz. Ermenilerin bugün homojen millet olmalarına rağmen XIX. yüzyılın sonları ve XX. Yüzyılın başlarında Erivan ve başka eyaletlerde azınlıkta idiler. Örneğin, 1919 yılı verilerine göre Nahçıvan eyaletinde Ermeniler toplam nüfusun % 36’nı (Azerbaycan Türkleri %62,5), Şerur-Dereleyez eyaletinde %27,4’nü (Azerbaycan Türkleri %72,3), Sürmeli eyaletinde %30,4’nü (Azerbaycan Türkleri %65’ni), Erivan eyaletinde %37,4’nü (Azerbaycan Türkleri %60,2) oluşturmaktaydı.¹ Ancak Taşnaksutyun Partisinin yönetiminde bulunduğu 1918-1920 yılları arasında Azerbaycan Türklerine karşı planlı şekilde uygulanan katliam ve sürgün sonucunda Azerbaycan Türklerinin sayısı ciddi bir oranda azaldı.

Taşnaksutyun Partisinin yönetiminde bulunduğu 1918-1920 yılları arasında Azerbaycan Türklerine karşı planlı şekilde uygulanan katliam ve sürgün sonucunda Azerbaycan Türklerinin sayısı ciddi bir oranda azaldı.

Ermenistan’da 1920 yılında Sovyet Hükümeti kurulduktan sonra milli politikaya önem veren Komünistler, Türkiye ve İran’a sığınan Azerbaycan Türklerinin bir kısmını geri getirmeyi başarsa da, nüfus oranı kesin bir şekilde Ermenilerin lehine değişti. Bunun en önemli nedenlerinden biri de XIX. Yüzyılın

başlarından itibaren Osmanlıda ve İran’da yaşayan yaklaşık 300.000 Ermeninin Erivan eyaleti ve civar bölgelere göç etmesi olmuştur.

1948-1953 yılları arasında Ermenistan’da yaşayan Azerbaycan Türklerinden toplam 144.654 kişi zorla Azerbaycan’a göç ettirildi. Ermenilerin, Azerbaycan Türklerine karşı uyguladığı bütün baskılara rağmen 1989 yılına kadar Ermenistan’da yaklaşık 230.000 Azerbaycan Türkü yaşamaktaydı.² 1989 yılı sonlarına kadar Ermenistan’da yaşayan Azerbaycan Türkleri Ermenistan hükümetinin baskılarına dayanamayarak Azerbaycan’a göç etti ve böylece Ermenilerin yaklaşık 100 yıldır uyguladıkları plan tamamlandı; Ermenistan’da örnek gösterilecek bir kişi olsun bile Azerbaycan Türkü kalmadı. Azerbaycan Türklerinin zorla göç ettirilmesinden sonra Ermenistan milli azınlık sorununu kesin olarak çözdü. Bugün Ermenistan’da bulunan bütün milli azınlıkların toplamı 80 bini bulmamaktadır. Ermenistan’da bulunan milli azınlıkların hiç biri toplu halde belirli bir bölgede yaşamamaktadır.

1 İ. Memmedov ve S. Esedov, *Ermenistan Azerbaycanlıları ve Onların Acı Kaderi* (Bakü: Azerbaycan Yayınevi, 1992), s. 33.

2 United Nations Development Programme, *The Report on the Status of Women of Azerbaijan Republic*, s. 51. Bu belgede Ermenistan’dan göç eden Azerbaycan Türklerinin sayısı 230.000 olarak gösterilse de bu doğru değildir. 1989 yılı sonlarına kadar yaklaşık 350.000 Azerbaycan Türkü yüzyıllardır yaşadıkları toprakları terk etmeye mecbur kalmıştır.

Bugün Ermenistan'da yaşayan milli azınlıklar Ermenistan nüfusunun toplam %3'ünü oluşturmaktadır. Bunlar; Asuriler, Beyaz Ruslar, Gürcüler, Almanlar, Grekler, Yahudiler, Kürtler, Lehler, Ruslar, Molokonlar, Ukraynalılar ve Yezidi Kürtleridir.

ASURİLER

Asuriler XIX. yüzyılın ilk yarısından itibaren Ermenilerle birlikte İran'dan göç ederek Erivan eyaletinde meskûnlaşmıştır. XIX. yüzyıla kadar şimdiki Ararat marzı/eyaleti sınırları içinde bulunan Aşağı Koylasar (şimdiki Dimitriev), Dvin-Aysor, Gel-Aysor, Arzni ve Küçük Şehriyar köylerinde yaşamaktalar. 1897 yılında yapılan nüfus sayımına göre sayıları 2.682 kişi olmuştur. 1926-1979 yılları arasında Asurilerin sayısı iki defa artmış ve 6.118 kişi olmuştur. Ancak 1980'li yılların sonlarından itibaren Ermenistan'da yaşanan ekonomik sıkıntılar nedeniyle Asurilerin göç etmeleri sonucunda 1989'da sayıları 5.963 kişiye kadar düşmüştür.³

1926-1989 yılları arasında Asuriler arasında şehirli nüfusun sayısı artmıştır. 1926 yılında şehirli Asuriler toplam Asuri nüfusun %5'ni oluşturulmaktaydı. 1989 yılında ise bu rakam %59 olarak değişmiştir. 1991-1998 yılları arasında Asurilerin göç etmeleri sonucunda köylü Asuri nüfusun oranı %42'den %25'e kadar gerilemiştir.

1926 yılında yapılan nüfus sayımında Asurilerin % 97,5'i ana dillerinin Asurice olduğunu bildirmiştir. 1959 nüfus sayımında ise bu rakam %85,5 olmuştur. Ancak 1970'de yapılan nüfus sayımında bu durum değişmiş ve Asurilerin %90'nı ana dillerinin Asurice olduğunu beyan etmiştir. Ana dillerini korumalarına göre köylü Asuriler şehirli Asurilerden daha büyük orana sahiptir (köylüler %95,1, şehirli %86,5).

1959 yılı nüfus sayımında ana dillerinin Ermenice ve Rusça olduğunu ifade Asurilerin oranı %14,5 olmuşsa da, 1970 yılı nüfus sayımında bu oran %10'a kadar gerilemiştir. 1973 yılında Asurice dil kursu açılmış, 1987'de Asurilerin toplu halde yaşadıkları bölge okullarında Asurili çocuklar için Asurice zorunlu ders olarak verilmiş, 1998'de ise Erivan'da bulunan ilkokulun birinde Asurice eğitim veren bir sınıf açılmıştır.

3 İ. Doljenko ve G. G. Sarkisyan, *Assiriyçi*. Daha geniş bilgi için bakınız: http://www.armenia.ru/minnor/minnor.php?page=s_r/assirians.html

‘AŞŞUR’ Asuri Gençlik Merkezi

Ermenistan’da yaşayan Asuriler kendi milli ve kültürel kimliklerini korumak için örgütlenmiş ve Haziran 1997’de ‘AŞŞUR’ Gençlik Merkezi’ni kurmuştur. Bu kuruluş 27 Şubat 1998’de Ermenistan Adliye Bakanlığında kayda alınmıştır.

Merkezin amaçları:

- Ermenistan’da yaşayan başka milli azınlıklar ile kültürel temasta olmak; ülkenin sosyal ve siyasi hayatında aktif olmak; uluslararası gençlik teşkilatları ile işbirliği yapmak;
- Asuri dilinin gelişmesini sağlamak, milli ve tarihi değerleri canlı tutmak; yurtdışında bulunan Asuri teşkilatları ile işbirliği yapmak.

‘AŞŞUR’ Asuri Gençlik Merkezinin Başkanı: İrina Gasparyan

Tel: (3742) 44 05 38 (ev)

55 81 51 (iş)

Faks: (3742) 56 25 70

E-posta: irinasg@yahoo.com

‘ATUR’ Asuri Merkezi

Asurilerin bir diğer sivil toplum kuruluşu da ‘ATUR’ Asuri Merkezi’dir. Bu merkez 1987 yılında kurulmuş ve aynı yıl Adalet Bakanlığında kayda alınmıştır.

‘ATUR’ Asuri Merkezinin Başkanı: Pavel Tamrazov.

Adres: Erivan, Puşkin sokak, ev.11.

Tel: 56 51 51 (ev)

64 84 47 (iş)

BELARUSLAR (BEYAZ RUSLAR)

Ermenistan’da 140 Beyaz Rus’un yaşadığı tahmin edilmektedir. Bu topluluğun yaklaşık %40’ını emekliler oluşturmaktadır. Genellikle Gümrü, Kafan ve Vanadzor’da yaşamaktalar.

Ermenistan’da yaşayan Beyaz Ruslar bir araya gelerek ‘Belarus’ Erivan

Cemiyetini kurmuştur. Cemiyetin başkanlığını V. Varajyan-Kriştopyk yapmaktadır.⁴

GÜRCÜLER

Ermenistan'da yaşayan Gürcülerin sayısı konusunda kesin bir bilgi yoktur. Onlar 1997'de bir araya gelerek 'İVERİYA' Gürcü Hayırsever Kurumunu kurmuştur. Daha çok kültür faaliyetlerinde bulunmaktadır.⁵

ALMANLAR

Almanlar Güney Kafkasya'ya Rusya üzerinden gelmiştir. 1764-1767 yılları arasında 25.000-30.000 Alman Rusya'ya göç etmiş ve Povoljye, Güney Ukrayna, Karadeniz sahillerine ve Dnepr Nehri kıyılarına yerleşmiştir. Güney Kafkasya'ya göç eden Almanların büyük bir çoğunluğu 'çiliaizm' mezhebine mensup olan kişiler olmuştur. Merkezi Vurtenburg'da bulunan çilialistler 1816-1818 yılları arasında Güney Kafkasya'ya göç etmiştir. Çilialistlere göre çok yakında dünyanın sonu gelecek ve Hazreti İsa ikinci defa Ağrı dağı yakınlarında zuhur ederek yeni bin yılın çarlığını kuracaktır.

1998 verilerine göre Ermenistan'da 97 Alman ailesi yaşamaktadır; bunlardan 56 aile Erivan'da, 13 aile Vanadzor'da, diğerleri işe Gümrü, Oktemberyan, Abovyan, Garni ve Noyamberyan'da yaşamaktadır. Ermenistan'da yaşayan Almanlar bir araya gelerek 'Alman Eğitim ve Kültür' derneğini kurmuştur. Ermenistan hükümetinin ve Almanya'nın Erivan Büyükelçiliği'nin yardımları ile kültürel faaliyetlerde bulunmaktadır.⁶

GREKLER

Bugünkü Ermenistan sınırlarında yaşayan Grekler 1763 yılında Türkiye'den göç etmiş ve dağlık bölgede yerleşerek Lalvar maden fabrikasını kurmuştur. XIX. Yüzyılın sonu XX. Yüzyılın başlarına kadar Grekler maden sanayisinde çalışmıştır. Bazı bilgilere göre 1897 yılında Erivan eyaletinde 1400 Grek yaşamıştır. 1926 yılında yapılan nüfus sayımı sonuçlarına göre ise Ermenistan'da 1512'si erkek, 1468'i kadın olmak üzere toplam 2.980 Grek yaşamaktaydı. 1970-1989 yıllarında ise Ermenistan'da:

4 V. Varajyan-Kriştopyk, Erevanskaya Belarusskaya ve Obsına Armenii, 'Belarus'. Daha geniş bilgi için bakınız: <http://www.armenia.ru/minnor/minnor.php?page=organizations/belarus.html>

5 Daha geniş bilgi için bakınız: <http://www.armenia.ru/minnor/minnor.php?page=organizations/iveria.html>

6 Aleksandr Yaskorskiy ve Kavkazskiy Nemçı Armyanskogo, 'Plato'. Daha geniş bilgi için bakınız: http://www.armenia.ru/minnor/minnor.php?page=nm_eg/germans.html

-1970 yılında 5690 (2747 erkek, 2943 kadın)

-1979 yılında 5653 (2677 erkek, 2976 kadın)

-1989 yılında 4650 (2231 erkek, 2419 kadın) Grek bulunuyordu.

1992-1996 yılları arasında 120 Grek ailesi ülkeyi terk etmiştir. Şamlık köyünde yaşayan 600 Grek'ten 1999 yılında toplam 127'si kalmıştır. Aktala köyünden de 400 Grek köyü terk etmiştir. Grekler genellikle Stepanavan, Alaverdi, Gümrü, Vanadzor, Razdan ve Noyamberyan'da yaşamaktadır.

1970-1979 yılları verilerine göre Ermenistan'da yaşayan Greklerin %80'ni ana dillerinin Grekçe, %13'ü Rusça, %7'si ise Ermenice olduğunu beyan etmiştir. 1989 yılında Greklerin %85'i, 1999 yılında ise %90'ni ana dillerinin Grekçe olduğunu bildirmiştir. Ermenistan'da yaşayan Grekler yedi ayrı sivil toplum kuruluşunun (Patrida, Pontium, Romeos, Olimp, Faeton, Elpida, Anastasi) birleştiği 'Ermenistan Grek Federasyonu' adlı bir örgüt kurmuştur.⁷

YAHUDİLER

Ermenistan'da yaşayan milli azınlıklar arasında Yahudiler çok ciddi örgütlenme yapısına sahiptir. Daha 1980'li yılların sonlarından itibaren örgütlenme sürecini başlatan Yahudilerin kurdukları 'Ermenistan Yahudi Cemiyeti' 1990'lı yıllarda Adalet Bakanlığı tarafından kayda alınmıştır.

'Ermenistan Yahudi Cemiyeti'nin alt kurumları:

-Eğitim ve Öğretim

Yahudi çocukları için pazar günü okulları düzenlemekte ve Yahudi kültürünün tanıtmaktadır. Başkanı: Fayvuş Georgiy. Tel: (3741) 73 58 52

-Kültür ve haberleşme Merkezi

Yahudilerin bütün milli ve dini bayramlarını, İsrail hakkında televizyon programları, resim sergileri ve başka etkinlikleri düzenlemektedir.

Başkanı: Kazaryan Evgeniya. Tel: (3741) 52 90 11

7 Y. İ. Mkrtumyan ve G. G. Sarkisyan, 'Grekli'. Daha geniş bilgi için bakınız:
<http://www.armenia.ru/minnor/minnor.php?page=organizations/germans.html>

-Gençlik Kulübü

Başkanı: Danilova Marianna. Tel: (3741) 58 46 39

-Hayırsever Faaliyetler

Emeklilere yardım etmek, erzak yardımında bulunmak, diyabet hastalara ilaçlarını vermek, hastanede olanlara yardım etmek, İkinci Dünya Savaşı Gazilerine yardım etmek.

Başkanı: Vardanyan Lilit. Tel. (3741) 55 11 65

-Tıp komisyonu

Doktor tavsiyeleri, şeker hastalarına ilaçlarını vermek, hastaları evlerinde ziyaret etmek v.s. Başkanı: Ayrapetyan Krine. Tel: (3741) 53 50 98.

'Ermenistan Yahudi Cemiyeti'nin adresi:

Ermenistan 375002. Erivan, Eznik Kokbaçi sok. art. 69/6

Tel: (3741) 53 48 54

Faks: 53 49 24

E-posta: jewish_arm@netsys.am

Ermenistan'da yaşayan Yahudiler bir araya gelerek 'Mordehay Navi' adlı dini bir teşkilat kurmuştur. Bu teşkilat Ermenistan hükümetine bağlı Dini İşler Komitesi tarafından kayda alınmıştır. 'Mordehay Navi' dini teşkilatı genellikle dini ve kültürel faaliyetlerde ve kendi aralarında sosyal yardımlaşmada bulunmaktadır. Bu dini teşkilatın sinagogu, çocuklar için pazar günü okulu, çocuk bakım evi, kütüphanesi ve hayırseverler gibi alt kuruluşları vardır.⁸

KÜRTLER

Bugünkü Ermeni kaynaklarında Kürtlerin sayısı hakkında kesin bir bilgi verilmemektedir. Ermenistan'da yaşayan Kürtler Yezidi Kürtleri ve Acemi (Müslüman) Kürtleri diye ikiye ayrılmaktadır. İleriki bölümde Yezidi Kürtleri inceleneceği için burada sadece Acemi Kürtler hakkında bilgi verilecektir.

8 Daha geniş bilgi için bakınız: http://www.armenia.ru/minnor/minnor.php?page=nm_eg/kurds.html

1930'da Ermenistan'da Kürt Pedagoji Yüksek Okulu açılmış ve 'Rya Taze' (Yeni Yol) adlı bir gazete yayımlanmaya başlanmıştır. 1938 yılında Alagöz'de Devlet Kürt Tiyatrosu açılmış ve Ermenistan Yazarlar Birliği'nde Kürt bölümü açılmıştır. 1980'li yılların başlarına kadar her yıl ortalama Kürtçe 20 kitap ve broşürler yayımlanmıştır. Bu tarihten sonra ise Kürtçe yayımlarda ciddi bir azalma söz konusudur.

1960'lı yılların başlarında ise Ermenistan Bilimler Akademisi'nde Kürtoloji bölümü açılmış ve Kürt tarihi, dili, dini ve Ermeni halkı ile ilişkileri araştırma konusu olmuştur. 1929 yılında Ababa Şamilov ve İsaak Marakulov Latin alfabesini baz alarak Kürt alfabesini oluşturdu.

1921 yılında ise Lazo (Akop Kazaryan) Ermeni alfabesini baz alarak baka bir Kürt alfabesini oluşturmuştu. 1939 yılına kadar Kürtlerin toplu halde yaşadıkları köylerde Kürtçe eğitim veriliyordu. 1940 yılında ise Kürtçe eğitim kaldırıldı ve Ermenice eğitim vermeye başlandı. Sovyetler Birliği döneminde Ermenistan devlet radyosunda her gün Kürtçe 1,5 saatlik programlar yayımlanmaktaydı. Bugün bu programların yayım süresi 30 dakika olarak kısaltılmıştır.⁹

Ermenistan'da Azerbaycan Türklerinin yaşadıkları bölgelerde yaşayan Acemi (Müslüman) Kürtlerin büyük bir kısmı 1988 yılında Azerbaycan Türkleri ile birlikte zorla ülkeden çıkarılmış ve başta Rusya olmak üzere Kazakistan, Ukrayna ve Azerbaycan'a göç etmiştir. Bugün de Ermenistan'da yaşayan az sayıda Acemi Kürtlere baskı uygulanmaktadır.

YEZİDİ KÜRTLERİ

Ermenistan'da yaşayan Yezidi Kürtleri kendilerini Yezidi etnik grubu olarak tanımlamakta ve Kürt olduklarını kabul etmemektedir. Yezidi Kürtleri üzerine araştırma yapan Cemal Sadakyan, Yezidilerin Kürt olduklarını iddia etmekle beraber bu konunun fazla incelenmediğini ve tartışmaya açık olduğunu ifade etmektedir. Sadakyan yaptığı araştırmada bugün Ermenistan'da 60.000 Yezidi Kürdün yaşadığını bildirmektedir.¹⁰ Amarik Sardar da 1989 yılında yaptığı bir araştırmada Kürtlerin sayısını 60.000 olarak tespit etmiştir. Ancak bu sayıya Acemi Kürtleri de dâhil edilmiştir.¹¹

9 Karlene Çaçani, 'Kurdi'. Daha geniş bilgi için bakınız:
http://www.armenia.ru/minnor/minnor.php?page=nm_eg/kurds.html

10 Y. İ. Mkrtumyan ve G. G. Sarkisyan, 'Ezidi, Kurdi' Daha geniş bilgi için bakınız:
http://www.armenia.ru/minnor/minnor.php?page=s_r/yezidis_kurds.html

11 Mkrtumyan, 'Ezidi, Kurdi'.

Bir grup Yezidi Kürdü ise Zerdüştlük inancını benimsemiş ve kendilerini başka bir etnik grup olarak tanıtmıştır. Ermenistan'da yapılan bir araştırma sonuçlarına göre Talin, Eşterek, Aragaçaton, Armavir, Eçmiadzin ve Ararat bölgesinde yaşayan Yezidi Kürtlerin büyük bir çoğunluğu kendilerini Yezidi olarak gördükleri ve Kürt tabirini kabul etmedikleri ortaya çıkmıştır. Aragaç, Aragaçaton ve Erivan'da yaşayan bazı grup ise kendilerini Zerdüşt inancını kabul eden Kürtler olduğunu savunmaktadır. Bu tür karmaşık bir tabloda hangi grubun Yezidi, Yezidi Kürdü ve Acemi Kürdü olduğunu tespit etmek mümkün değildir.

Ermenistan'ın köy ve kasabalarında yaşayan Kürtlerin bir grubu da kendilerini Şarfaddin tarikatına mensup Kürt olduklarını ifade etmektedir.

1926 yılında yapılan nüfus sayımı sonuçlarına göre Ermenistan'da 12.237 Yezidi (Kürdü) ve 3.025 Acemi kürdü yaşamaktaydı. Şehir ve kentlerde yaşayan Yezidi ve acemi Kürtlerin sayısı ise şu şekilde olmuştur:

Etnik grup	Köy nüfusu	Şehir nüfusu
Kürtler:	2973	52
Yezidiler:	2.157	80

1959 yılında yapılan nüfus sayımında ise Yezidi Kürtleri ismi kullanılmamış, sadece Kürtler ve Müslüman Kürtler olarak kayda geçmiştir. Bu sayımda Köylülerin sayısı 20.857 kişi, şehirlilerin sayısı ise 4.770 kişi olarak tespit edilmiştir.

1990'lı yıllardan başlayarak Ermenistan'dan göç eden Kürtlerin sayısı bazı kaynaklarda 6.000, bazılarında ise 10.000 olarak gösterilmektedir. Yoğun göç sonucunda Ermenistan'da yaşayan Yezidilerin (Kürtlerin) sayısı 40.000-42.000 olduğu tahmin edilmektedir. Nüfus artımına göre Yezidiler (Kürtler) en yüksek doğum oranına sahiptir.¹²

Bugün Ermenistan'da Yezidi Kürtlerine ait olan 'Dange Yezdia' (Yezidilerin Sesi) ve Acemi Kürtlere ait olan 'Rya Taze' adında gazete ve radyo programları yayınlanmaktadır. Ermenistan'da yaşayan Kürtler genellikle hayvancılıkla uğraştıklarından yüksek eğitim oranı çok düşüktür. Ancak buna rağmen Ermenistan Bilimler Akademisi Kürtoloji bölümünde çalışan Yezidi akademisyenleri de vardır. Yezidiler geleneksel hayat tarzlarını korumak için yoğun çaba harcamakta ve yalnızca kendi aşiretlerinden evlenmektedir.

12 Mkrumyan, 'Ezidi, Kurdi'.

Yezidiler Aralık ayının ikinci haftasında ‘Ayda’ denilen bayramlarını, Şubat ayının ilk üç haftasını kapsayan ‘Ayda Hurdunevi’ ve ‘Klodje Sarsali’ denen yeni yıl bayramlarını kutlamaktadır.

Yezidi Kürtleri, Yahudilerden sonra en ciddi şekilde örgütlenen etnik gruptur. Yezidi Kürtlerinin ‘Kürt Aydınları İttifakı’, ‘Yezidilerin Milli Birliği’, ‘Dnya Yezidileri Milli Birliği’, ‘Malte Yezidi’ Fonu ve ‘Kürdistan’ komitesi faaliyetlerine devam etmektedir.¹³

Dünyadaki Yezidi Kürtlerin tek siyasi partisi olarak bilinen ‘Yezidhane’ Ermenistan’da kurulmuştur. Bu kurum her ne kadar siyasi parti adlandırılrsa da siyasetten daha çok Yezidi Kürtlerinin milli ve dini gelenek ve göreneklerinin korunması için çalışmaktadır.¹⁴

Yezidhane Partisi Başkanı: Siyabend Bakoyan.

Adres: Ermenistan, Erivan 25, Aygestan sok. 9, apt. 67, daire 8.

Tel: 55 45 69 (ev)

58 03 76; 41 99 61 (iş)

RUSLAR

Rusların toplu halde Güney Kafkasya’ya ve Ermenistan’a göç etmeleri XIX. yüzyılın ilk yarısından itibaren başlamıştır. 1880 yılında Erivan eyaletinin 22 köyünde toplam 11.283 Rus yaşıyordu. Burada yaşayan Ruslar dini bakımdan üç gruba ayrılmaktadır; Molokanlar, Cumaarteciler ve Baptisler. 1880 yılında Erivan eyaletinde yaşayan Rusların toplam nüfusunun %87,4’nü (7.466 kişi) Molokanlar, % 11,6’nı Cumarteciler (992 kişi) ve % 1’ni Baptistler (89 kişi) oluşturuyordu.¹⁵

Ermenistan’ın Sovyet Rusya tarafından işgal edildikten sonra burada yaşayan Rusların sayısında ciddi bir yükselme olmuştur. Ruslar genellikle yüksek eğitime sahip olan kişilerdi ve Sovyet Ermenistan’ın yönetiminde yüksek görevlerde bulunmaktaydı. Ancak Sovyetler Birliği’nin çökmesinden sonra bütün etnik gruplar gibi Ruslar da ekonomik zorluklar ve siyasi baskılardan dolayı Rusya’ya göç etmeye başladı. Bir önemli etken de bağımsızlık sonrası Rusça eğitim veren birçok okulların kapatılması olmuştur.

13 Mkrumyan, ‘Ezidi, Kürdi’.

14 Daha geniş bilgi için bakınız: http://www.armenia.ru/minnor/minnor.php?page=nm_eg/yezidis.html

15 İ Doljenko, ‘Russkie Armenii’. Daha geniş bilgi için bakınız: http://www.armenia.ru/minnor/minnor.php?page=s_r/molokans.html

1990'lı yıllardan sonra Ermenistan'da yaşayan Ruslar da örgütlenmeye başladı ve 'Harmoniya' Uluslararası Rus Kültür Merkezi'ni,¹⁶ 'Rossiya'¹⁷ ve 'Oda'¹⁸ cemiyetini kurdular. Bu sivil toplum kuruluşları Rus kültür ve geleneğinin korunması için yoğun faaliyette bulunmaktadır.

'Harmoniya' Uluslararası Rus Kültür Merkezi'nin Başkanı: Mihaylov Vladimir İgoreviç.

Adres: Ermenistan, Erivan, Erevançı sok. /Hin/ 47 a.

Tel: 53 20 37; 53 75 01.

'Rossiya' Cemiyetinin Başkanı: Yakovenko Yuriy.

Tel: 31 61 06 (ev)

54 15 62; 56 54 91 (iş)

'Oda' Cemiyetinin Başkanı: Zinovyev Mihail Tihonoviç.

Tel: 53 44 38 (ev)

Ermenistan'da Lehler, Molokanlar ve Ukraynalılar da yaşamaktadır Ancak sayıları az olduğu ülkenin sosyal, kültürel ve siyasi hayatında önemli bir yer tutmamaktadır.

Ermenistan SSCB'de Rus nüfusun dinamiği (1959-1989 yıllarında yapılan nüfus sayımı sonuçlarına göre).¹⁹

Yıllar	Şehirli nüfus (bin)	Köylü nüfus (bin)	Toplam (bin)	Toplam Ermenistan nüfusuna oranla
1959	40,1	16,4	56,5	3,2
1970	52,5	13,6	66,1	2,7
1979	58,1	12,2	70,3	2,3
1989	44,0	7,6	51,6	1,6

16 Daha geniş bilgi için bakınız: <http://www.armenia.ru/minnor/minnor.php?page=organizations/harmony.html>

17 Daha geniş bilgi için bakınız: <http://www.armenia.ru/minnor/minnor.php?page=organizations/rossia.html>

18 Daha geniş bilgi için bakınız: <http://www.armenia.ru/minnor/minnor.php?page=organizations/oda.html>

19 İ. Doljenko, 'Russkiye Armenii', http://www.armenia.ru/minnor/minnor.php?page=s_r/molokans.html

SONUÇ

Ermenistan'da yaşayan milli azınlıklar özellikle 1980'li yılların sonlarından itibaren ülkeyi terk etmeye başlamıştır. 1988 yılında Azerbaycan Türklerinin zorla göç ettirilmesinden sonra Acemi (Müslüman) Kürtlerin büyük bir bölümü de yapılan siyasi baskılara dayanamayıp ülkeyi terk etmiştir. Bugün Ermenistan hükümeti için milli azınlıklar diye bir sorun kalmamıştır. Ermeniler homojen bir millet olma planlarını hayata geçirmiştir. Ülkede yaşayan milli azınlıklar ise Ermenistan için ciddi bir sorun teşkil etmemektedir.

*Bugün milli azınlıklar Ermenistan hükümetinden üç şey talep etmektedir;
- Milli azınlıklar hakkında kanun kabul edilmesi;
- Ermenistan Parlamentosunda temsil edilmeleri; ve
- Milli azınlıkların sorunları ile ilgilenen bir devlet kurumunun oluşturulması.*

Bugün milli azınlıklar Ermenistan hükümetinden üç şey talep etmektedir;

Milli azınlıklar hakkında kanun kabul edilmesi;

Ermenistan Parlamentosunda temsil edilmeleri; ve

Milli azınlıkların sorunları ile ilgilenen bir devlet kurumunun oluşturulması.

Ermenistan hükümeti ülkede yaşayan milli azınlıklar için gerekli her şeyi yaptıklarını

iddia etse de yukarıda belirtilen taleplerin hiç biri halledilmemiştir.

Yukarıda verilen bilgilerden Ermenistan'da yaşayan milli azınlıkların (Yezidi Kürtlerin, Rusların, Asurilerin) kendi dillerinde okuma yazma, örgütlenme haklarının olmasına rağmen Ermenistan hükümeti ekonomik sorunları bahane ederek milli azınlıklara gereken maddi ve manevi yardımı yapmamaktadır. Bundan başka Ermeni toplumu da Ermenistan'da yaşayan milli azınlıkları yabancılar olarak algılamaktadır.

Ermenistan hükümeti milli azınlıkların karşılaştıkları maddi, manevi ve kültürel sorunları halletmezse uzun vadede Ermenistan'da yaşayan milli azınlıkların sayısının azalacağını veya tamamen asimile olacaklarını söylemek mümkündür.

Ermenistan 'da yaşayan milli azınlıkların ana dillerini ve eğitim dillerini gösteren tablo²⁰

	Ana dili	Eğitim dili	Esas dilleri	Üçüncü dilleri	Başka diller
Asuriler	Asurice-5 Rusça-3	Rusça-6 Ermenice-2	Rusça- Asurice	Ermenice- 8	İngilizce- Fransızca
Beyaz Ruslar	Beyaz Rusça-3 Rusça -2	Rusça -4 Beyaz Rusça-1	Rusça	Ermenice -3	-
Almanlar	Rusça -2	Rusça-2	Rusça-2	Ermenice- Almanca	İngiliz-1
Yezidiler	Yezidice-17	Ermenice-17	Yezidice- Ermenice	Rusça	-
Lehler	Rusça-3 Lehçe-1	Rusça-3 Lehçe-1	Rusça	Ermenice-2	Ramınca-1 Ukrayna dili-1 İngilizce-1
Yahudiler	Rusça-11 İbrani'ce-1	Rusça-12	Rusça-12	Ermenice-9	İbrani'ce-3 İdiş-1 İngilizce-3
Grekler	Grekçe-7 Ermenice-1 Rusça-1	Ermenice-6 Rusça-7	Ermenice-6 Rusça-7	Ermenice-7 Rusça-6 Grekçe	-
Ruslar	Rusça-17 Rusça- Ermenice-1	Rusça-18	Rusça-18	Ermenice-11	İngilizce-6
Gürcüler	Gürcüce-4	Gürcüce-2 Rusça-2	Rusça-4	Ermenice-3	İngilizce-1 İngilizce- Fransızca-1
Ukraynalılar	Ukraynaca-5 Rusça-3	Rusça-3 Ukraynaca- Rusça-3 Ukraynaca- Ermenice- 1 Ermenice-1	Rusça	Ermenice-6	İngilizce-2 Lehçe- Almanca-1 Almanca- Fransızca-1 Almanca-2
Kürtler	Kürtçe-7 Rusça-1	Ermenice-6 Rusça-2	Ermenice- Kürtçe	Rusça	İngilizce-1 Türkçe-1
Ermeniler	Ermenice-4 Ermenice- Rusça-2 Rusça-2	Rusça-7 Ermenice-1	Rusça-7 Ermenice-1	Grekçe-1	İngilizce-2

20 <http://www.cultural-diversity.am>

KAYNAKÇA

Çaçani, Karlene. 'Kurdı'.

http://www.armenia.ru/minnor/minnor.php?page=nm_eg/kurds.html

Doljenko, İ. ve G. G. Sarksyen. 'Assiriyçi'.

http://www.armenia.ru/minnor/minnor.php?page=s_r/assirians.html

Doljenko, İ. 'Russkie Armenii'.

http://www.armenia.ru/minnor/minnor.php?page=s_r/molokans.html

Memmedov, İ. ve S. Esedov. *Ermenistan Azerbaycanlıları ve Onların Acı Kaderi*. Bakü: Azerbaycan Yayınevi, 1992

Mkrtumyan, Y. İ. ve G. G. Sarksyen. 'Ezidi, Kurdı'.

http://www.armenia.ru/minnor/minnor.php?page=s_r/yezidis_kurds.html

Mkrtumyan, Y. İ. ve G. G. Sarkisyan. 'Grekı'.

<http://www.armenia.ru/minnor/minnor.php?page=organizations/germans.html>

United Nations Development Programme. *The Report on the Status of Women of Azerbaijan Republic*.

Varajyan-Kriřtopik, V. Ve Erevanskaya Belarusskaya ve Obřına Armenii. 'Belarus'.

<http://www.armenia.ru/minnor/minnor.php?page=organizations/belarus.html>

Yaskorskiy, Aleksandr ve Kavkazskiye Nemçi Armyanskogo. 'Plato'.

http://www.armenia.ru/minnor/minnor.php?page=nm_eg/germans.html